

Київський університет імені Бориса Грінченка
Історико-філософський факультет
Кафедра історії України

«Затверджую»
проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
О.Б.Жильцов
« 11 » 09 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Історична урбаністика

для студентів

спеціальності **032 «Історія та археологія»**

освітнього рівня **другого (магістерського)**

освітньої програми **032.00.01 Історія та археологія**

Київ – 2019

Розробники: Михайловський Віталій Миколайович, доктор історичних наук,
доцент, професор кафедри історії України

Викладачі: Михайловський Віталій Миколайович, доктор історичних наук,
доцент, професор кафедри історії України

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри (циклової комісії)

Протокол від 29 серпня 2019 року №1.

Завідувач кафедри _____ (ініціали, прізвище)

(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми _____)

(назва освітньої програми)

____.____. 20____р.

Керівник освітньої програми _____ (ініціали, прізвище)

(підпис)

Робочу програму перевірено

____.____. 20____р.

Заступник директора/декана _____ (ініціали, прізвище)

(підпис)

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____»____ 20__ р.,

протокол № _____

(підпис)

(ПБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____»____ 20__ р.,

протокол № _____

(підпис)

(ПБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____»____ 20__ р.,

протокол № _____

(підпис)

(ПБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____»____ 20__ р.,

протокол № _____

(підпис)

(ПБ)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

<i>Найменування показників</i>	<i>Характеристика дисципліни за формами навчання</i>	
	<i>денна</i>	<i>заочна</i>
<i>Вид дисципліни</i>		
<i>Мова викладання, навчання та оцінювання</i>	<i>українська</i>	
<i>Загальний обсяг кредитів / годин</i>	<i>4 / 120</i>	
<i>Курс</i>	<i>5</i>	
<i>Семестр</i>	<i>9</i>	
<i>Кількість змістових модулів з розподілом:</i>	<i>4</i>	
<i>Обсяг кредитів</i>	<i>4</i>	
<i>Обсяг годин, в тому числі:</i>	<i>120</i>	
<i>Аудиторні</i>	<i>32</i>	
<i>Модульний контроль</i>	<i>8</i>	
<i>Семестровий контроль</i>	<i>-</i>	
<i>Самостійна робота</i>	<i>-</i>	
<i>Форма семестрового контролю</i>	<i>залік</i>	

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс “Історична урбаністика” є інтегральною частиною магістерської програми “Міські студії”, метою якого є представлення історії міст від Античності до сьогодення. Матеріал курсу структуровано у 4 змістових модулі, у яких послідовно висвітлена історія та специфіка міст від часів Античності до початку перетворення міст до сучасності, а також різноманітні аспекти міського життя домодерного та модерного міста.

Завданням курсу є вивчення міста в його цілісності — як соціокультурного феномену із власними фазами розвитку, в широкому часовому відтинку. На практиці ж увага зосереджується переважно на вивченні рис окремих міст та формуванні системи міських атрибутів (архітектурно-планувальних, фортифікаційних, культово-релігійних, соціальних тощо).

Перший модуль присвячено загальнотеоретичним питанням, що стосуються курсу історичної урбаністики, теорії міст, появі перших міст у Античну добу з урахуванням того, що на території України, вони з'являються у VII-VI ст. до н. е.

Другий модуль висвітлює історії середньовічних міст на території України та Європи. Завдання є вивчення трансформації старих поселень у нові, а також виникнення та розвитку міст на території сучасної України.

Третій модуль стосуються історії ранньомодерних міст. З'ясовується правовий устрій міст, просторова локалізація, архітектурні композиції містобудування та заняття населення у ранньомодерних містах.

Четвертий модуль висвітлює політичну та економічну історію модерних міст у XIX – XX ст. Важливим аспектом цього модулю є простеження трансформації міст до важливих економічних центрів у XIX ст., та зміні функцій сучасного міста та деградації малих міст у світі.

ЗК 1. Здатність до цілеспрямованого накопичування знання, самостійного пошуку та опрацювання інформації;

ЗК 2. Вміння організувати творчі колективи з метою розв'язання комплексних міжпредметних проблем;

ЗК 3. Здатність застосовувати набуті знання та навички у практичних ситуаціях, виявляючи ініціативу та підприємливість;

ЗК 4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації;

ЗК 5. Здатність взаємодіяти з представниками інших професійних груп гуманітарної сфери.

ЗК 6. Здатність до творчого мислення, яке полягає у схильності до нестандартного вирішення задач, самостійності міркувань та умовиводів.

ФК 1. Здатність виявляти та опрацьовувати історичні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати цю інформацію;

ФК 2. Здатність здійснювати історичні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних наук, застосовуючи інформаційно-комунікативні технології та інформаційні бази даних;

ФК 3. Вміння створювати тексти однією з іноземних мов з використанням термінів, які прийняті в фаховому середовищі;

ФК 4. Здатність брати участь у дискусії з певної наукової проблеми, у різних формах наукової комунікації;

ФК 8. Здатність відрізнити специфіку у підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки;

3. Програмні результати навчання:

ПРН 1. Глибокі знання в межах спеціалізації з позначенням новацій останнього часу.

ПРН 2. Знання специфіки розвитку історичного пізнання в конкретні історіографічні періоди, в тому числі й на сучасному етапі.

ПРН 3. Знання професійних норм в галузі історії та археології.

ПРН 4. Знання основних етапів наукового пошуку в галузі історії та археології та завдання кожного з них.

ПРН 5. Розуміння основних теоретичних та методологічних проблем сучасної історичної науки.

ПРН 6. Розуміння шляхів формування репрезентативної джерельної бази при розробці певної історичної проблематики.

ПРН 7. Розуміння зв'язку і різниці між історичними фактами у джерелі й історіографічними фактами у науковій літературі.

ПРН 8. Здатність обирати вірну методологію та оптимальні методи при здійсненні власного дослідження.

ПРН 9. Розуміння і здатність інтерпретувати основні завдання історичної та археологічної науки.

ПРН 10. Здатність пояснювати взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, оцінювати альтернативні варіанти інтерпретації основних тенденцій та особливостей історичного розвитку людства у певні історичні періоди.

ПРН 11. Здатність аналізувати взаємозв'язки між позицією професійного історика та пануючими у суспільстві поглядами на минуле.

ПРН 14. Здатність брати участь у здійсненні реальних дослідницьких проєктів.

ПРН 15. Здатність аналізувати явища та процеси світової історії з урахуванням сучасних теорій суспільного розвитку.

ПРН 16. Здатність визначати інформаційний потенціал конкретних історичних джерел при вирішенні певної наукової проблеми.

ПРН 17. Здатність досліджувати життя та діяльність конкретних людей з урахуванням досягнень сучасної біографістики.

ПРН 18. Здатність здійснювати експертизу пам'яток 8 матеріальної та духовної культури, в тому числі з метою їх подальшого використання в сфері туризму та рекреації.

ПРН 19. Здатність обґрунтувати мету та завдання власного дослідження з урахуванням актуальних проблем сьогодення.

ПРН 20. Здатність узагальнювати результати власного дослідження.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1							
Тема 1. Історична урбаністика.	4	2	2				10
Тема 2. Що таке місто?	4	2	2				10
Модульний контроль	2						
Разом	10	4	4				
Змістовий модуль 2							
Тема 1. Поява міст.	4	2	2				10
Тема 2. Античні міста.	4	2	2				10
Модульний контроль	2						
Разом	10	4	4				
Змістовий модуль 3							
Тема 1. Середньовічне місто.	4	2	2				10
Тема 2. Ранньомодерне місто.	4	2	2				10
Модульний контроль	2						
Разом	10	4	4				
Змістовий модуль 4							
Тема 1. Модерне місто XIX ст.	4	2	2				10
Тема 2. Модерне місто XX ст.	4	2	2				10
Модульний контроль	2						

Разом	10	4	4				
Самостійна робота	80						
Усього	120	16	16				80

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I модуль

Лекція 1. Історична урбаністика (2 години).

1.1. Що вивчає історична урбаністика.

1.2. Огляд курсу.

Літ.: Вебер Макс. Город / Вебер Макс. История хозяйства. Город. Москва: Канон-Пресс-Ц, Кучково поле, 2001. с. 335-487; Верменич Я. В. Історична урбаністика в Україні: теорія містознавства і методика літочислення / НАН України. Інститут історії України; Сектор теоретико-методологічних проблем історичної регіоналістики. – К.: Інститут історії України, 2011. – 306 с.

Ключові слова: місто, історична урбаністика.

Лекція 2. Що таке місто? (2 години).

1.1. Місто як соціокультурне явище.

1.2. Функції міста.

Літ.: Вебер Макс. Город / Вебер Макс. История хозяйства. Город. Москва: Канон-Пресс-Ц, Кучково поле, 2001. с. 335-487; Верменич Я. В. Історична урбаністика в Україні: теорія містознавства і методика літочислення / НАН України. Інститут історії України; Сектор теоретико-методологічних проблем історичної регіоналістики. К.: Інститут історії України, 2011. 306 с.

Ключові слова: місто, види міст, розмір міста, населення міста, функції міста.

Семінарське заняття 1

Столиця держави, столиця імперії (2 години).

1.1. Столиця держави. Приклад Києва.

1.2. Столиця імперії. Приклад Лондона.

Літ.: *Акройд Питер*. Лондон. Биографія. Москва, 2005; Історія Києва у 3-х томах. Київ 1986–1987.

Семінарське заняття 2

Міський простір Львова (2 години).

1.1. Заснування міста.

1.2. Мешканці міста.

Літ.: *Долинська Мар'яна*. Львів: Простір на тлі мешканців. Львів, 2014.

II модуль

Лекція 3. Поява міст (2 години).

3.1. Коли виникає місто.

3.2. Чим відрізняється місто від інших поселень.

Літ.: *Вудс Томас*. Как католическая церковь создала Западную цивилизацию. Москва: Мысль, 2010; *Вебер Макс*. Город / *Вебер Макс*. История хозяйства. Город. Москва: Канон-Пресс-Ц, Кучково поле, 2001. с. 335-487.

Ключові слова: місто, місто як центр племінного угруповання, місто як центр держави.

Лекція 4. Античні міста (2 години).

4.1. Міста-держави античної Греції.

4.2. Рим перший мегаполіс світу.

Літ.: *Крижицький Сергій, Зубар Віталій, Русяєва Анна*. Античні держави Північного Причорномор'я // Україна крізь віки. Т. 2. Київ: Видавничий дім „Альтернативи”, 1998. 352 с.; *Тацит Корнелій*. Анналі. З часу відходу божественного Августа. Київ: Український письменник. 2013. 700 с.; Історія Візантії. Вступ до візантиністики / За ред. *С. Сорочана і Л. Войтовича*. Львів: Апріорі, 2011. 880 с

Ключові слова: місто-держави, міські права, міське громадянство.

Семінарське заняття 3

Урбанізація одного регіону. Приклад Волині. (2 години).

1.1. Міста Волині у XVI–XVII ст.

1.2. Мешканці волинський міст.

Літ.: *Заяць Андрій*. Урбанізаційний процес на Волині в XVI – першій половині XVII ст. Львів, 2001; *Заяць Андрій*. Міське суспільство Волині XVI – першої половини XVII ст. Львів, 2019.

Семінарське заняття 4

Міське громадянство та ремісники Львова (2 години).

1.1. Хто мешкав у Львові XIV–XVIII ст.?

1.2. Львівські ремісники XVII–XVIII ст. Шевський цех.

Літ.: *Заяць Орест*. Громадяни Львова XIV–XVIII ст.: Правовий статус, склад, походження. Київ; Львів, 2012. 558 с.; *Капраль Мирон*. Люди корпорації. Львівський шевський цех XVII – XVIII ст. Львів, 2012.

III

модуль

Лекція 5. Середньовічне місто (2 години).

5.1. Генеза середньовічного міста.

5.2. Регіональні особливості середньовічних міст.

Літ.: *Сас Петро*. Феодальные города Украины в конце XV – 60-х годах XVI в. Киев: Наукова думка, 1989; *Тихомиров Михаил*. Древнерусские города. Москва, 1946; *Толочко Петр*. Древнерусский феодальный город. Київ, 1989.

Ключові слова: приватне місто, князівське місто, королівське місто.

Лекція 6. Ранньомодене місто (2 години).

6.1. Місто Нового часу.

6.2. Великі європейські міста Нового часу.

Літ.: *Бродель Фернан*. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм XV–XVII ст. Київ, 1995. Т.1; *Волошин Юрій*. Козаки і посполиті. Міська спільнота Полтави

другої половини XVIII століття. Київ: К.І.С., 2016; *Компан Олена*. Міста України в 2 половині XVII ст. К.: Вид-во АН УРСР, 1963. *Шевченко Ігор*. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття. Львів, 2001. XIX+250 с. *Miller Jaroslav*. Urban Societies in East-Central Europe, 1500-1700. Ashgate, 2008. 292 p.

Ключові слова: *перші європейські мегаполіси, торгові центри, релігійні центри.*

Семінарське заняття 5

Повсякденні за тестаментами киян другої половини XVI – першої половини XVII ст. (2 год.)

1. Особисті речі тестатора.
2. Уявлення про навколишній світ тестаторів.

Літ.: Білоус Н. Тестаменти киян середини XVI – першої половини XVII ст. – К., 2011.

Семінарське заняття 6

Історія повсякдення у місті. (2 год.)

1. Життя паризьких ремісників XVIII ст. очима сучасного історика.
2. Література очима поліцейського середини XVIII ст.

Літ.: *Дарнтон Роберт*. Великое кошацье побоище и другие эпизоды из истории Французской культуры. Москва, 2002.

IV

модуль

Лекція 7. Модерне місто XIX ст. (2 години).

- 7.1. Імперські столиці XIX ст.
- 7.2. Індустріальні міста модерної доби.

Літ.: *Город как социокультурное явление исторического процесса*. Москва: Наука, 1995; *Вебер А*. Рост городов в XIX столетии / Пер. с англ. Баландин Р.К., Бондарев Л.Г. СПб, 1903.

Ключові слова: *нове місто, місто як центр економічного регіону, індустріальне місто, імперська столиця.*

Лекція 8. Модерне місто ХХ ст. (2 години).

2.1. Світові столиці у ХХ ст.

2.2. Трансформації міст у ХХ ст.

Літ.: European Urban History / Ed. By Rodger R. – Leicester, London: Leicester University Press, 1993; *McDonald J.* Urban America: Growth, Crisis, and Rebirth: NY, USA, 2008.

Ключові слова: *світові мегаполіси, світові столиці, головні фінансові центри світу.*

Семінарське заняття 7

Традиція і популярна культура. (2 год.)

1. Винайдення традиції у ХІХ ст.

2. Популярна культура і місто.

Літ.: *Берк Пітер.* Популярна культура в ранньомодерній Європі. Київ, 2001, с. 24-94; *Гобсбаум Ерік.* Масове традицієтворення: Європа, 1870-1914 рр. // Винайдення традиції / За ред. Е. Гобсбаума та Т. Рейнджера. Київ, 2005. с. 303-352.

Семінарське заняття 8

Українське місто 1920-х (2 год.)

1. Київ у романі Валер'яна Підмогильного “Місто”.

Літ.: *Підмогильний Валер'ян.* Місто. (будь-яке видання)

5. КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

Система оцінювання навчальних досягнень студентів

<i>Вид діяльності студента</i>	<i>Максимальна к-сть балів за одиницю</i>	<i>Модуль 1</i>		<i>Модуль 2</i>		<i>Модуль 3</i>		<i>Модуль 4</i>	
		<i>кількість одиниць</i>	<i>максимальна кількість балів</i>	<i>кількість одиниць</i>	<i>максимальна кількість балів</i>	<i>кількість одиниць</i>	<i>максимальна кількість балів</i>	<i>кількість одиниць</i>	<i>максимальна кількість балів</i>
Відвідування лекцій	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20	2	20	2	20
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10	2	10	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	30								
Разом		-	59	-	59	-	59	-	59
Максимальна кількість балів: 236									
Розрахунок коефіцієнта: $100:236=0,735$									

5.1. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Модульна контроль проводиться у письмовій формі. Студенти отримують два теоретичних питання з тем поточного модуля для відповіді.

5.2. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Формою семестрового контролю є залік.

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

6. НАВЧАЛЬНО – МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ

Разом: 120 год.

З них: лекції (16 год.), семінарські заняття (16 год.), самостійна робота (80 год.),

модульний контроль (8 год.).

Модулі (назви, бали)	Змістовий модуль I		Змістовий модуль II		Змістовий модуль III		Змістовий модуль IV	
	Л 1 (16.)	Л 2 (16.)	Л 3 (16.)	Л 4 (16.)	Л 5 (16.)	Л 6 (16.)	Л 7 (16.)	Л 8 (16.)
Лекції (теми, бали)	Л 1 (16.)	Л 2 (16.)	Л 3 (16.)	Л 4 (16.)	Л 5 (16.)	Л 6 (16.)	Л 7 (16.)	Л 8 (16.)
Семінарськ і заняття (теми, бали)	С 1 (106.)	С 2 (106.)	С 3 (106.)	С 4 (106.)	С 5 (106.)	С 6 (106.)	С 7 (106.)	С 8 (106.)
СР (бали)	СР до Т1(5)	СР до Т2(5)	СР до Т3(5)	СР до Т4(5)	СР до Т5(5)	СР до Т6(5)	СР до Т7(5)	СР до Т8(5)
Поточний контроль (вид, бали)	<i>Відповідь на семінарському занятті – 10</i>							

Модульний контроль (бали)	Модульна контрольна робота – 25	Модульна контрольна робота – 25	Модульна контрольна робота – 25	Модульна контрольна робота – 25
	Залік			

6.1. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Модульна контроль проводиться у *письмовій* формі. Студенти отримують два теоретичних питання з тем поточного модуля для відповіді.

Максимальна оцінка – 25 балів.

№ зп	Опис критерію	Максимальна кількість балів
1	Робота виконана на рівні самостійного творчого мислення на основі ґрунтовного знання проблеми, що висвітлюється, основних понять та категорій, розуміння закономірностей історичного процесу, грамотне, логічно-послідовне викладення історичного матеріалу, вміння пов'язувати його з сучасністю, робити узагальнення та висновки.	20-25
2	Робота виконана на рівні самостійного мислення з елементами творчого пошуку, розуміння студентом основних закономірностей історичного процесу. Допускаються окремі незначні помилки та неточності у висвітленні неосновних аспектів проблеми.	15-19
3	Робота виконана на рівні репродуктивного мислення. Допускаються недостатньо вірні формулювання, окремі незначні помилки у висвітленні основних аспектів проблеми, незнання студентом другорядних понять і категорій.	10-14

4	Робота виконана зі значними помилками, що мають принципове значення в оцінці подій і фактів. Незнання історіографії. Неспроможність студента аналізувати історичний матеріал, робити узагальнення та висновки. пов'язувати історичні події з сучасністю, невірна відповідь на питання. Невиконання роботи.	0-9
Разом		25 балів

6.2. Карта самостійної роботи студентів.

Розділи (обсяг в годинах)	Вид контролю	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль 1.			
Періодизація української історії та культури. Основні категорії та поняття (10 год.)	Перевірка анотацій, рецензій, рефератів	5	I
Характеристика основних історико-культурних етапів (10 год.)	Перевірка анотацій, рецензій, рефератів	5	II
Змістовий модуль 2.			
Історико-культурні процеси на українських землях раннього залізного віку (10 год.)	Перевірка анотацій, рецензій, рефератів	5	III
Середньовічна культура Київської Русі (10 год.)	Перевірка анотацій, рецензій, рефератів	5	IV
Змістовий модуль 3.			
Культура ранньомодерної доби (10 год.)	Перевірка анотацій, рецензій, рефератів	5	V
Культурні процеси на території українських земель у	Перевірка анотацій, рецензій, рефератів	5	VI

доби імперського правління (10 год.)			
Змістовий модуль 4.			
Особливості розвитку культури в умовах тоталітарного режиму (10 год.)	Перевірка анотацій, рецензій, рефератів	5	IX
Культурні процеси в добу незалежності України (10 год.)	Перевірка анотацій, рецензій, рефератів	5	X
<i>Разом: 80 годин</i>	<i>Разом: 40 балів</i>		

7. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ.

1. Місто як соціокультурне явище.
2. Функції міста.
3. Грецькі міста-держави.
4. Рим – перший мегаполіс світу.
5. Генеза міст на території України.
6. Київ – столиця держави чи регіону?
7. Європейські міста Середньовіччя.
8. Правовий устрій середньовічних міст України.
9. Міське громадянство на прикладі Львова.
10. Просторова локація Львова у XIII–XVIII ст.
11. Ранньомодерне європейське місто XVI–XVIII ст.
12. Ремісники ранньомодерного міста. Приклад львівський шевців.
13. Поява нових міст модерної доби.
14. Столиця імперії у XIX ст.
15. Місто як центр економічного регіону у XIX ст.
16. Світові столиці XX ст.
17. Головні фінансові центри світу.
18. Занепад малих міст та містечок у сучасному світі.
19. Чи мають малі міста шанс у сучасному світі.
20. Місто в сучасній культурі.

8. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Брайчевський М. Коли і як виник Київ // Вибрані твори. - Нью-Йорк-Київ, 1999. - С. 127-128.
2. Верменич Я.В. Теоретико-методологічні проблеми історичної урбаністики. // УІЖ. — 2004. — №3. — С.21-39.
3. Вечерський В. Архітектура й містобудування України доби Гетьманщини. Автореф. дис.... канд. архітектури. – К., 2001.
4. Вечерський В. Плани міст Гетьманщини і національне містобудування //Пам'ятки України. — 1996. — №2. — С.66-77.
5. Вечерський В. Поминальник української архітектури. //Пам'ятки України. — 1992. — №2-3. — С.65-67.
6. Багалій Д. Магдебургское право въ Львовберезной Малороссіи. // Журнал Министерства народного просвещения. — 1892. — №3 — Отд. 2. — С. 1-55.
7. Антонович В. Українські міста // Розвідки про міста і міщанства на Україні-Руси в XVI-XVIII ст. — Львів: друкарня НТШ. 1904. — Ч.2. — С.309-383.
8. Багалій Д. Магдебурзьке право на Лівобічній Україні.// Розвідки про міста і міщанство на Україні Руси в XV-XVIII в. — Львів: Друкарня НТШ,1904.— Частина II.— С. 387-442.
9. Вечерський В.В. Містобудівельний розвиток Полтави за доби Гетьманщини.//Козацькі старожитності Полтавщини.Вип. 1.- Полтава:Криниця,1993.-С.26-44.
10. Винокур І., Петров М. Про час заснування Кам'янця-Подільського: дискусійний аспект // Краєзнавство. - 1999. - № 1-4. - С. 10-21.
11. Голикова Н.Б. Очерки по истории городов России конца XVII – начала XVIII в. — М.: Из-во Московского ун-та, 1982. — 216 с.
12. Греков Б.А. Киевская Русь. - М., 1949.
13. Гуржій О.І. Заїмка землі й вільні військові села та містечка в загальному розвитку аграрних відномин на Лівобережній Україні (друга половина XVII —

- перша половина XVIII ст.) // Історія та історіографія України. — К. : наукова думка, 1985. — С. 58-66.
14. Дашкевич Я. Ще раз про слова "пам'ятка" і "пам'ятник" // // Пам'ятки України. - 1987. - № 3, - С. 20-22.
 15. Дзюба О. Українці в європейських містах: адаптація до життя в нових соціумах (XVIII ст.) // Соціум. альманах соціальної історії. — К., 2003. — Вип. 3. — С. 55-62.
 16. Жданович А. Архитектура белорусских и украинских городов Речи Посполитой: организация и анализ информации в базах данных // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. - К., 2001. - С. 388 - 390.
 17. Жуковський М. Про літочислення населених пунктів України, заснованих запорозьким козацтвом // Історія України. Маловідомі імена, події, факти (Збірник статей). - Вип. 16. - С. 264 - 270.
 18. Заремба С.З. Українське пам'яткознавство: історія, теорія, сучасність. - К., 1996.
 19. Иванюк Я.Г. Города-крепости Левобережной Украины и их роль в ходе Северной войны. // ТДС научной конференции, посвященной 275-летию Полтавской битвы (26-27 июня 1984 г.). — Полтава, 1984. — С. 27-29.
 20. Історія міст і сіл Української РСР. - К., 1969.
 21. Кавун М. Актуальні питання літочислення міст Півдня та Сходу України // Історія України. Маловідомі імена, події, факти (Збірник статей). - Вип.16. - К. - Донецьк, 2001. - С. 262.
 22. Катаргіна Т.І. інтеграція пам'яток історії та культури в структуру індустріального туризму (зарубіжний досвід) // Історія України. Маловідомі імена, події, факти (Збірник статей). - Вип, 17. - К., Донецьк, 2001. - С. 273 - 280.
 23. Клименко Пилип Місто й територія за Гетьманщини 1654-1764. — К.: З друкарні УАН, 1926. — 63 с.

24. Коваленко О.В. Закономірності розпланування вулиць пізньосередньовічного міста (за матеріалами Полтави XVII-XVIII ст.) // Проблемы истории и археологии Украины. — Харьков, 2001. — С.135-136.
25. Колосок Б. Про поняття "пам'ятка архітектури" і "пам'ятка містобудування" // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. - Вип. 17.- К.-Донецьк, 2001.- С. 260 – 263.
26. Компан Е.С., Маркина В.А. О некоторых особенностях социально-экономического развития городов Правобережной и Левобережной Украины в XVII-XVIII вв. // Города феодальной России. Сб. статей. — М.:Наука, 1966. — С. 350-361.
27. Компан О.С. Міста України в 2 половині XVII ст. — К.: Вид-во АН УРСР, 1963.
28. Конвенции и рекомендации ЮНЕСКО по вопросам охраны культурного наследия. Сб. документов. – М., 1990.
29. Крижицький С.Д., Зубар В.М., Русяєва А.С. Античні держави Північного Причорномор'я// Україна крізь віки. - Т.2. - К., 1998. - С. 84, 139 - 140.
30. Круглова Т.А. Экономическая структура городских хозяйств Левобережной Украины в XVIII в. (по материалам Генеральной описи 1765-1769 гг.) — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1989. — 175 с.
31. Кучера М.П. До питання про традиції оборонного будівництва Київської Русі в дерев'яній архітектурі XV-XVII ст.// Середні віки на Україні. — К: Наукова думка, 1973. — 163 с.
32. Лавров В.А. Развитие планировочной структуры исторически сложившихся городов. — М.: Стройиздат, 1977. — 176 с.
33. Лемюгова В.П. Формирование восточнославянской ойконимии в связи с развитием типов поселений. — Минск.: Наука и техника, 1983. — 39 с.
34. Лихачев Д. Заметки о русском // Советская культура. - 1988. - 27 августа.
35. Методические рекомендации по исследованию историко-культурного наследия в городах Украины. - К., 1982.

36. Михайлина П.В. З історії соціально-економічного життя українських міст (кінець XVI- 1 пол.XVII ст.) //УІЖ. — 1969. — №11. — С. 66-73.
37. Михайлина П.В. Міста України в добу феодалізму. — Чернівці: Чернівецький держ. університет, 1971. — 114 с.
38. Мицик Ю.А. Про необхідність перегляду дат заснування міст України // Краєзнавство. - 2000. - №9 1-2. - С. 78-80
39. Пляшко Л.А. Подорож до міста XVIII ст. — К.: Наук. думка, 1980.
40. Пляшко Л.А. Стародавня територія міста, як історична пам'ятка. //УІЖ. — 1967. — №12 (8?). — С. 117-121.
41. Праці Центру пам'яткознавства. - Вип. 1. - К., 1992.
42. Прибега Л.В. До питання морфологічного аналізу пам'яток архітектури // Праці Центру пам'яткознавства. - Вип. 3. - К., 2001. - С. 35.
43. Прибега Л.В. Міжнародна охорона історико-культурної спадщини // Праці Центру пам'яткознавства. - Вип. 1 - С. 46 - 47.
44. Птуха М.В. Очерки по статистике населения. - М., 1960.
45. Раппопорт П.А. Древние русские крепости, М., 1965.
46. Русанівський В. Усе ж таки пам'ятка // // Пам'ятки України - 1988. - № 4. - С. 25 - 26.
47. Сазонова Н.Е. К вопросу о сложении города// ВДИ. — 1988. — №2. — С. 60-65.
48. Седак А.И. Планировка и застройка исторических городов. — К.: Знание, 1981. — 54 с.
49. Тимофеенко В.И. Города Северного Причерноморья во 2 пол. XVIII ст. — К.: Наук. думка, 1984. — 217 с.
50. Тимофеенко В.И. Формирование градостроительной культуры на Украине: К своду памятников истории и культуры народов СССР.— К.,1986.
51. Тихомиров М.Н. Древнерусские города. — М., 1946.
52. Толочко П.П. Древнерусский феодальный город. — К.,1989.

53. Толочко П.П. Шляхи формування давньоруських міст // Археологія. — 1998. — №1. — С. 7-15.
54. Тронько П.Т. До питання про статус історичного міста // Історія України. Маловідомі імена, події, факти (Збірник статей). - К., 1996.
55. Утвенко В. Податки та повинності міського населення Лівобережної України // Пам'ять століть. — № 2 (41) 2003. — С.57
56. Ханко В.М. Містобудування на Полтавщині в XVII і XVIII ст. // Козацькі старожитності Полтавщини. — Полтава: Криниця, 1994. — Вип. 2. — С. 15-28.
57. Цапенко М.П. Архитектура Левобережной Украины XVII-XVIII ст. вв. — М.:Стройиздат, 1967. — 235 с.: іл.
58. Швидько А.К. Источники по истории городских поселений Левобережной Украины в отечественных архивохранилищах (2 пол. XVII – сер. XVIII вв.). — Дніпропетровськ, 1986. — 84 с.
59. Юшков С.В. Очерки по истории феодализма в Киевской Руси. - М.;Л., 1939.
60. Яловий В. Поріднені міста Києва: досвід і перспективи регіональної дипломатії // Всесвіт. - 2002. - № 5-6. - С. 137 - 141.
61. Ястребицкая А.Л. Средневековая культура и город в новой исторической науке. М., 1995.